

המבצע בג'נין - נדרש מהלך משלים

אודי דקל וענת קורץ | 11 ביולי, 2023 | גיליון 1744

מבצע "בית וגן" הוכתר כהצלחה אופרטיבית, אולם השפעות המבצע יישחקו במהרה אם לא יתחולל שינוי בתמונת המצב, בפרט ביחסי הכוחות בצפון השומרון. לפיכך, נדרש מהלך מדיני משלים למיצוי פוטנציאל שיתוף הפעולה בין ישראל לרשות הפלסטינית ולעיצוב תנאים שיאפשרו ויעודדו את הרשות הפלסטינית לשוב לג'נין, בראש וראשונה כגורם המשקם את ההרס שנגרם במהלך פעולת צה"ל. במקביל יש להפעיל מנופי השפעה על הרשות, בעיקר באמצעות ארצות הברית וירדן, לחידוש פריסתם של מנגנוני הביטחון הפלסטיניים במרחב. החלופה הנגדית להשבת הרשות לצפון השומרון היא השתלטות צה"ל על המרחב וניהולו, כך שהאחריות ועול הטיפול באוכלוסייה הפלסטינית יוטל על גבה של ישראל. יהיה זה שלב משמעותי בהאצת הגלישה למציאות של 'מדינה אחת'.

המבצע הצבאי שערך צה"ל בג'נין - "בית וגן", אשר נמשך שתי יממות, נועד לספק מענה להידרדרות הביטחונית ולאובדן השליטה של הרשות הפלסטינית בצפון השומרון. העלאת הרף של הפעלת הכוח במרחב זה נבעה מהצטברות של אתגרים ומגמות:

א. אופן הפעולה של צה"ל והשב"כ נגד הטרור בשומרון - "שובר גלים" - מוצה, והפך למעגל אלימות שמזין את עצמו: ככל שצה"ל הגביר את פעילותו נגד פעילי הטרור פגוע במספרים גדלים של אוחזי נשק, כך גברה המוטיבציה של צעירים פלסטיניים להצטרף ללחימה נגד צה"ל ולפגוע במתנחלים, חיילי צה"ל ואזרחי ישראל.

ב. היעדר אופק מדיני ותפיסת מהלכים שמקדמת ממשלת ישראל כצעדי סיפוח מואצים. בחודשים האחרונים - נרשם שיא במספר אישורי הבנייה בהתנחלויות ובפועל ניתן הכשר להפרות חוק כפי שבא לידי ביטוי בעלייה מחודשת להתנחלויות חומש ואביתר ובהקמת לפחות עשרה מאחזים בלתי-חוקיים חדשים. פרט לכך שהתפתחויות אלה יוצרות מוקדי חיכוך חדשים, הן מדכאות בקרב פלסטינים כל תקווה לשחרור מהכיבוש ולמימוש שאיפות לאומיות.

ג. הרשות הפלסטינית איבדה שליטה בצפון השומרון ומנגנוני הביטחון הפלסטיניים חסרים מוטיבציה להתמודד עם קבוצות הטרור שהשתלטו על ג'נין וסביבתה. התאום המדיני עם ישראל מוגבל וגובר הקושי ליישם תאום ביטחוני, שמנע בעבר הידרדרות בלתי מבוקרת. באווירה זו של הרחבת ההתנחלויות ואלימות מצד מתנחלים נגד

פלסטינים, אין למנגנונים כוונה לפעול נגד הקבוצות החמושות בג'נין ובשכם ו/או לסייע בפירוקן מנשקן.

ד. ניכר אובדן שליטה של צה"ל על מתנחלים בשומרון, המגבירים ומחריפים את פעולות הנקם נגד פלסטינים בעקבות פעולות טרור נגד ישראלים ואף זוכים לתמיכה פוליטית מצד שרים רדיקליים בממשלה, המעודדים אותם לקחת את החוק לידיהם.

ה. ג'נין הפכה מרכז הטרור בשומרון – במחנה הפליטים בעיר גדל היקף הנשק והתחמושת והוקמו מעבדות חומרי הנפץ; גבר שיתוף הפעולה בין הפלגים, בראשם הג'האד האסלאמי וחמאס, ובינם לבין פעילי תנזים/פת"ח. אף נבנה מנגנון תאום בין הפלגים, הכולל חדר מצב ומערכות התרעה. ומאחורי הקלעים, איראן מעודדת את הטרור ומסייעת בהעברת כספים לפעילים ובהברחות נשק דרך גבולות סוריה וירדן.

ו. הממשל האמריקאי איבד את מנופי הריסון על ממשלת ישראל ככל שמדובר במדיניות ההתנחלויות שהיא מובילה ותכליתה לסתום את הגולל על אופציה להסדר מדיני המבוסס על 'שתי מדינות לשני עמים'. המתח בין ישראל לארצות הברית גבר בשל אוזלת היד של גורמי הביטחון בטיפול באלימות מתנחלים נגד פלסטינים. (לאלה נוספת הדאגה האמריקאית מתוצאות המהפכה המשטרית המקודמת על ידי הממשלה ומלבה מחאה ציבורית נרחבת, כך שהיחסים בין ממשלת ישראל לממשל האמריקאי חווים תקופה מתוחה מאד, שמשמעותה בין היתר התערערות משענת הלגיטימציה הבינלאומית לישראל.)

מסיבות אלה כולן, ועל רקע לחץ גובר מצד המתנחלים ונציגיהם בממשלה לצאת למהלך צבאי רחב היקף, יזם צה"ל מבצע ממוקד נגד תשתיות הטרור במחנה פליטים ג'נין. מטרותיו: פירוק תשתיות טרור במחנה; פגיעה בפעילים ומעצר גורמים המעורבים בטרור; הכשרת התנאים למערכה מתמשכת נגד הטרור במרחב. כל זאת, בשאיפה לשלוט בגובה הלהבות ולמנוע התפשטות האירועים לאזורים אחרים ביהודה ושומרון וזירות נוספות.

בסיום המבצע רווחת בישראל תחושת הצלחה טקטית-אופרטיבית לאור ההישגים הבאים: 12 פעילי טרור נהרגו; 300 חשודים בטרור נחקרו ומתוכם נעצרו כ-30; שש מעבדות לייצור פצצות ומטענים נהרסו; 14 דירות ששימשו לפעילות טרור וחדרי בקרה זוהו ונהרסו; 300 מטעני חבלה מוכנים לשימוש נוטרלו; נתפסו עשרות מוקשים, רובים, אקדחים, מאות כדורים, עשרות קילוגרמים של כימיקלים להכנת חומרי נפץ; נחשפו ונהרסו שישה פתחי מנהרות ושני מחסני נשק. רוב פעילי הטרור נטשו את המחנה מבעוד מועד, כשהובן שצה"ל נכנס למחנה. אחרים נמלטו תוך ניצול נהירה של משפחות אל מחוץ למחנה בשל חשש לפגיעה בנפש.

בעקבות המבצע גברה הביקורת הבינלאומית על ישראל. "משרד האו"ם לתאום התנאים ההומניטריים בשטח הפלסטיני הכבוש" פרסם כי מאות יחידות דיור במחנה הפליטים ג'נין נפגעו, וחלקן אינן ראויות עוד למגורים. למעלה מ-500 משפחות פלסטיניות, המונות יותר מ-

3,500 איש ואישה, נעקרו מבתיהן ונאלצו לעזוב את בתיהן בשל ההרס. נזק רב נגרם לרשתות החשמל, המים והביוב במחנה הפליטים עצמו ובשכונות המקיפות אותו.

השלכות

לצד ההצלחה המבצעית עולות מספר שאלות: איך משמרים את ההישג? האם אפשר לבדד את ג'נין משאר יהודה ושומרון? האם יש כוונה והיתכנות לחידוש השליטה של מנגנוני הביטחון של הרשות בג'נין? כיצד מיישבים את הפער במערכת הפוליטית הישראלית בין הגורמים המקצועיים, הרואים חשיבות בחיזוק תפקוד הרשות הפלסטינית, לבין גורמים בממשלה החותרים לקריסתה? איזה מהלך מדיני משלים אפשרי מצד ממשלת ישראל לביסוס ההישג הצבאי?

בעקבות המבצע ובעיקר לאחר שסגן יו"ר הפת"ח, מחמוד אל-עאלול, וחבר הוועד הפועל של אש"ף, עזאם אלאחמד, סולקו בבושת פנים ממסע ההלוויות בג'נין, ולנוכח סירוב חמאס והג'האד האסלאמי לקריאת אבו מאזן לקיים פגישה של מזכ"לי הפלגים, הבין נשיא הרשות הפלסטינית שיש לשקול מחדש את המדיניות בצפון השומרון. טענה רווחת נגד הרשות היא שאינה מתפקדת כמצופה מרשות שלטונית ואינה מספקת הגנה לאוכלוסייה הפלסטינית מפני אלימות מתנחלים. בניסיון להפגין נוכחות בשטח ארגנה הרשות תהלוכות חמושות של קבוצות תנזים/פת"ח במספר ערים וכפרים, וכן ערכה סולחה בין ראשי הארגון לפעיליו המשתייכים לגדודי חללי אל-אקצא בג'נין. אך אין בכך מענה מספק לטענות נגד הרשות בגין חוסר תפקוד ושליטה. ואכן, מדיון פנימי ברמאללה הודלף החשש שאם המנגנונים לא יפעלו במהירות, עלולה להישנות בג'נין השתלטות של חמאס, בדומה להשתלטותו שך הארגון על רצועת עזה בשנת 2007. כן הוחלט כי הרשות תשקם את נזקי המבצע כדי להוכיח אחריות ועשייה כלפי האוכלוסייה הפלסטינית וכדי לממש של כספי הסיוע לשיקום ג'נין, שהבטיחו איחוד האמירויות (15 מיליון דולר, אם כי באמצעות אונר"א), ואלג'יריה (30 מיליון דולר).

ואשר לחמאס, הארגון יצא ללא פגע מסבב ההסלמה הקצר בג'נין, בלי לשלם מחיר בגין עידוד והנעת טרור ביהודה ושומרון, אך גם הוא יעד לביקורת על כי אינו נוקף אצבע מול צה"ל ושומר בקפידה על הישגיו ברצועת עזה - שיקום, צמיחה כלכלית ועבודה בישראל. נראה שלקיימת אחריות על ידי חמאס לפעולות טרור שאירעו לאחר המבצע בג'נין נועדה לתחזק את דימויו כמוביל תנועת ההתנגדות - בהכרח על חשבון הרשות ופת"ח.

המלצות

למרות האינטרס המשותף לרשות הפלסטינית ולישראל למנוע את השתלטות חמאס והג'האד האסלאמי על מרחב ג'נין (ובתוך כך לנטרל את ההשפעה האיראנית על המתרחש בשומרון), שתיהן נרתעות מניסיון למצות את פוטנציאל שיתוף הפעולה ביניהן. לפיכך, ישראל נדרשת לעצב תנאים שיאפשרו לרשות ויעודדו אותה לשוב לג'נין, בראש וראשונה כגורם המשקם את ההרס שנגרם במהלך מבצע. במקביל יש להפעיל מנופי השפעה על הרשות, בעיקר

באמצעות ארצות הברית וירדן, לחידוש פריסתם של מנגנוני הביטחון הפלסטיניים במרחב, תוך תגבורם וצידום באמצעים משופרים, בהתאם לתוכנית שהתווה המתאם הביטחוני האמריקאי.

את השבת שליטתה של הרשות בצפון השומרון יש לעודד גם באמצעות קידום פרויקטים כלכליים והקמת מרכזי הכשרה ותעסוקה לצעירים פלסטיניים. כדי להבטיח גיוס תרומות והכוונתן לפרויקטים חיוניים, חשוב לכוון מנגנון פיקוח בינלאומי, למשל מטעם המדינות התורמות, ולוודא שהכספים המוענקים לרשות אכן מושקעים בפרויקטים תשתיתיים ותעסוקתיים במרחב ג'נין.

אם ישראל תפסול מראש יוזמה להשבת שליטתה של הרשות בג'נין, לא יחלוף זמן רב בטרם תידרש שוב למבצע נוסף נגד חמאס, הג'האד האסלאמי וחללי אל-אקצא באזור. ואכן, ממשלת ישראל קיבלה ב-9 יולי החלטה נכונה לפעול לחיזוק הרשות, אך בד בבד הטילה עליה שורת תנאים שתתקשה למלאם, ביניהם הפסקת התמיכה הכספית במשפחות של פעילי טרור שנהרגו או נאסרו, וגם הימנעות מלעומתיות לישראל בפורומים בינלאומיים.

החלופה להשבת הרשות לצפון השומרון היא השתלטות צה"ל על המרחב וניהולו כקנטון עצמאי, כך שהאחריות ועול הטיפול באוכלוסייה הפלסטינית יוטל על גבה של מדינת ישראל. יהיה זה שלב משמעותי בהאצת הגלישה למציאות של מדינה אחת.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט